

Bauhaus Okulunda Renk Teorileri

Color Theories At The Bauhaus School

ÖZET

20. Yüzyılın ilk yarısında mimar Walter Gropius ve Van de Welde tarafından kurulan sanat tasarımı, mimarlık, şehir planlaması, endüstriyel tasarım, resim ve grafik tasarımı gibi birçok alanlara yeni yaklaşımlar getirmiştir. Bauhaus'un temel fikri, sanat ve zanaatın birleşmesi ve disiplinlerin bütünleşmesinin gerekliliğini vurgulamaktır. Bauhaus; yeni mimarinin ayrılmaz unsurları olan plastik sanatlar, el sanatları, grafik, resim, heykel ve zanaat gibi farklı disiplinleri bir araya getirmek için kurulan bir eğitim merkezidir. Bauhaus'un zanaatkârlığı tüm sanat dallarını etkilemiştir. Sanat ve zanaatkârlık arasındaki engelleri kaldırarak modernizme işlevsellik kazandırmıştır. Bauhaus, endüstri çağında ortaya çıkan hızlı teknolojik gelişme ile sanatın ve sanatçının yeni yaşam biçimindeki rolünün araştırılmasına öncülük etmiştir. Çalışmada literatür taraması ve renk teori analiz yöntemleri uygulanmıştır. Bauhaus hocaları renk teorileri üzerine çok sayıda fikir üretmişlerdir. Renk teorileri üzerine deneyler yapmışlardır. Dikdörtgen, dairesel ve üçgen formlar üzerine çok renkli veya tek renkli alanlar oluşturmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Bauhaus, Renk, Estetik, Tasarım, Modernizm

ABSTRACT

20. Founded by architects Walter Gropius and Van de Welde in the first half of the century, art design has brought new approaches to areas such as architecture, urban planning, industrial design, painting and graphic design. The basic idea of the Bauhaus is to emphasize the necessity of merging art and craft and the integration of disciplines. Bauhaus is an educational center established to bring together different disciplines such as plastic arts, crafts, graphics, painting, sculpture and craft, which are integral elements of Deconstructed architecture. The craftsmanship of the Bauhaus has influenced all branches of art. It has Deconstructed the barriers between art and craftsmanship and given functionality to modernism. Bauhaus pioneered the research of the role of art and the artist in the new way of life with the rapid technological development that emerged in the industrial age. Literature review and color theory analysis methods were applied in the study. Bauhaus teachers have produced many ideas on color theories. They have conducted experiments on color theories. They have created multi-colored or monochrome areas on rectangular, circular and triangular forms.

Keywords: Art, Bauhaus, Color, Aesthetics, Design, Modernism

GİRİŞ

Bauhaus okulu, birinci dünya savaşından sonra siyasi, ekonomik ve sosyokültürel bunalım sırasında kurulmuştur. 19. Yüzyıldan itibaren üretim ve inşaat alanlarında kendini gösteren sanayileşmenin etkilerine yanıt olarak geliştirilen eğitim reformlarının bir parçasıdır. Uygulamalı sanatların zanaata dönüşüm hali olarak düşünebiliriz. Bauhaus okulunun amacı, bilinen tüm kalıpları yıkarak yeni vizyonlar ve yeni teknikler geliştirmektir. Yaratıcılığı köreltmeden usta çırak ilişkisi içerisinde zanaatkâr ve sanatçı kişilerle yeni ufuklar geliştirmek olmuştur. Bauhaus okulu güzel sanatlar ve uygulamalı sanatlar arasındaki ayrımları yok edip teknoloji ile yeni bir endüstriyel üretim modeli yapmaya çalışmıştır. Mimari, tasarım, resim vb. atölyelerinin tümünü birleştirerek sanat kültür merkezi oluşturmuştur. Bauhaus, 1919'da Almanya'nın Weimar kentinde mimar Walter Gropius tarafından kurulmuştur. Gropius, 1919'da yayınladığı Weimar'daki bauhaus programı başlıklı bildirisinde, sanat okulu eğitimine ilişkin şu değerlendirmelerde bulunmuştur. Geçmişteki sanat okulları disiplinler arası birliği bir arada getirememişlerdir. (Erkmen, 2009: 18). "Bauhaus, endüstri çağı düşüncesinin oluşturduğu bir eğitim merkezi konumuna gelmiştir. Resim ve heykel ise, alışılmışın dışında müzelerden dışarı çıkarak, farklı malzemeler kullanılarak tasarlanmış yapılar içerisinde yerini alarak sanata hizmet etmeye başlamıştır. Aynı zamanda bauhaus daha humanist bir çevre yaratılmasında sanatçıya sorumluluk ve görev yüklemeyi de amaçlamıştır" (Bulat&Bulat ve Aydın 2014:109).

Bauhaus okulu, 1919 yılından 1933'e kadar Almanya'da devam etmiştir. Bauhaus'un Weimar'da başlayan, Dessau'da ve nihayet Berlin'de devam eden çalkantılı on dört yıllık kurumu endüstriyel kültürün tarihsel kırılmasına tanık olan ana ortamlardan biri olarak kabul etmek için yeterli veri sağlamaktadır (Artun ve

Mehmet Alp Doğan Erciş¹
Kainat Özpolat²

How to Cite This Article

Erciş, M. A. D. & Özpolat, K. (2023). "Bauhaus Okulunda Renk Teorileri" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:111; pp:6830-6839. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sss.69193>

Arrival: 01 February 2023
Published: 31 May 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

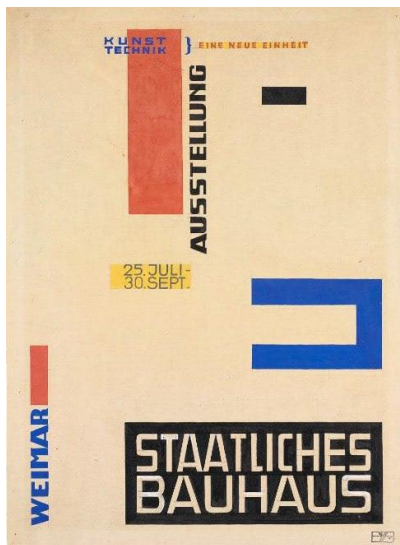
¹ Dr., Aydın Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, ORCID: 0000-0002-1555-532X

² Dr. Öğr. Üyesi., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi Anasanat Dalı, ORCID: 0000-0003-1377-5262

Aliçavuşoğlu, 2009: 95). Bu dönemde sanatçılar, zanaatkarlar ve tasarımcılar, farklı teknik ve malzemeleri kullanmışlardır. Sanatçılar yeni teknikler kullanmış grafik tasarım gibi çağdaş sanat yapıtlarına yönelmişlerdir. Eğitimlerde, yaşamda ve tasarımda yeni yaklaşımlar getirmişlerdir. Dünyada gelişen ve değişen teknolojik ilerlemeleri görme ve yorumlama şeklimizi değiştirmek için teşvik etmişlerdir. Bu yeni değerler düzeyi, estetik olma ve işlevsel olma değerlerinin bütünüdür. En az iki yüzyıldır bu iki değer arasında bir Çin duvarı örülmüş ve onlar Baumgarten ve Kant'tan beri karşıt değerler olarak anlaşılmıştır. Bu anlayışa göre de “estetik olan işlevsel olamaz ve işlevsel olan da estetik olamaz” (Tunalı, 2012: 73). Bu sadece bir tasarım hareketi değil, aynı zamanda bir kültürel hareket olarak yansımıştır. Fikirler ve teoriler, hareketin büyük bir bölümünü oluşturmuş ve bu fikirleri takip eden tasarımların gidişatını belirlemiştir. Az çoktur sözünü söyleyen ve savunan Mies Vander Rohe, bauhaus'un Berlin'deki son yöneticisi ve o dönemin etkili bir öğretmenidir. Minimalizm veya başka bir deyişle sadelik, birçok bauhaus kreasyonunun önemli bir parçası olmuştur. Tipografiden afiş tasarımına, resimden mimariye ve daha pek çok tasarımcı tarafından benimsenen bir kavram haline gelmiştir. Sadelik, erişilebilirlik yaratmanın işlevselliği ve estetik değeri korumanın en iyi yolu olarak benimsenmiştir. 20. Yüzyılın başında dünyayı etkisi altına alan bu dönemin sanatçıları, kaynakları akıllıca kullanan, düşünen ve sorgulayan kişiler olmuşlardır. Sanayi ve makineleşme estetiğe de yansımıştır. Temel sanat eğitimine öncülük eden bauhaus okulunun yapı taşı olan renk teorisi ressamlar için çok önem kazanmış ve renk teorileri üzerine kuramlar yazmışlardır. Bauhaus dönemindeki eserler, ana renklerle sınırlı kalmayıp, resim ve afiş çalışmalarında baskın renkleri de kullandıkları görülmektedir. Modernizm çağı, bauhaus ise toplumu yansıtmıştır. Sanayinin ve makinelerin gelişimi, insan varlığının her yönünü yeniden şekillendirirken, aynı zamanda dünyanın da değiştiği ve geliştiği bir dönem olmuştur.

Yine Bauhaus'un kurulduğu dönemde kaleme alınan manifestoda, “bütün görsel sanatların esas amacı yapının tümüne katkıda bulunmaktır”. Eskiden güzel sanatların işlevi yapıları süslemektir. Bunlar mimarinin vazgeçilmez öğeleridir. Bugün sanatlar arasında bir bağlantı kalmamıştır. Mimarlar, ressamlar ve heykeltıraşlar yeniden yeni bir olgu olarak, yapının kompozit karakterini öğrenmek zorundadırlar. Önemli olan her sanatçının kendi sanatında usta olmasıdır. Yaratıcı tasarımın ilk kaynağı bu özelliştir” (Bektaş, 1991: 69). Bauhaus akım denilince akla ilk gelenler elbette temel renk ve geometrik formlardır. Temel renkler ve formlar artık birer araç olmaktan çıkıp, Bauhaus tasarımcıları tarafından belirli özellikler kazanmıştır. Renk kullanımı sanatçılar için tamamen özgür hale gelmiştir. Soyut sanatta figüratif olmayan yapısal bir düzen olarak ele alınır ve sanatçı ışık, renk ve formu kullanarak doğadan ve nesnelere farklı bir yapısal düzen oluşturmuştur. Işık, renk ve form gibi resmi görünür kılan ve birbiriyle etkileşime giren unsurlarda yaratmak istenmiştir (Karavit, 2006).

Wassily Kandinsky ve Paul Klee gibi Bauhaus sanatçıları, sanatsal teorileri analiz ederek geleneksel kurallardan soyutlamaya geçmişlerdir. Bauhaus onlar için günlük hayatın oluşturduğu yeni form ve desen kombinasyonlarını deneme alanı olmuştur. Bauhaus'un etkisi sanat eğitimi kurumları için de önemli olmuştur. Bauhaus'un günümüzde birçok okulda sanat eğitimi için bir model olduğu aşikârdır. Bauhaus hareketi, bugün yenilikçi ve sürdürülebilir tasarım hareketi olarak devam etmektedir.

Şekil 1. Herbert Bayer, Bauhaus sergisi için afiş tasarımı,1923

Sanatçılar, rengin etkilerini estetik açıdan incelemiş, fizyolojik ve psikolojik araştırmalar yapmıştır. Bauhaus sergisi için Herbert Bayer'in afiş tasarımı, renklerden, geometrik ve tipografik öğelerden oluşmuştur. Bu durum tüm sanat disiplinlerinde kendini göstermektedir.

Araştırmanın amacı

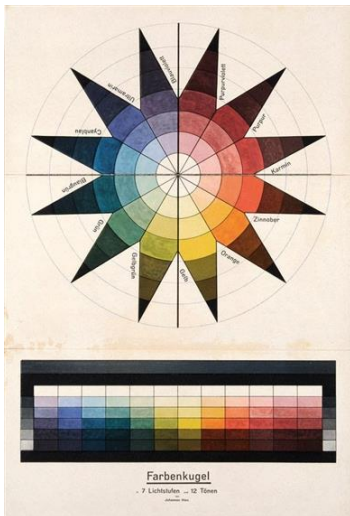
Bu çalışmanın amacı, Johannes Itten, Albert Henry Munsell, Wassily Kandinsky, Joseph Albers ve Paul Klee tarafından geliştirilen kuram ve renk teorileri gibi kavramları inceleyerek Bauhaus ekolünün psikolojik etkilerini analiz etmek ve açıklamaktır. Geliştirdikleri bu kuramda ki amaç öğeler arasındaki ilişkiyi yorumlamak ve günümüz modern afiş tasarımının temeli olarak gösterilen afiş tasarımlarını analiz etmektir.

Yöntem

Resim sanatında dönemsel olarak ortaya çıkan eserlerin benzer olması, hatta hepsinin paralel bir sanat akımı içermesi muhtemeldir ki bu durum ressamlar arasındaki karşılıklı etkileşimin sonucu olabilir. Bu çalışmada literatür taraması ve nitel araştırma yöntemleri benimsenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular analiz edilerek yorumlanmıştır. Bilimsel yorumlarda yer alan eserlerin renk hâkimiyeti incelenmiştir.

Johannes Itten (1888-1967)

Bauhaus'un önemli öğretmenlerinden biri olan Johannes Itten önemli bir ressam ve sanat kuramcısıdır. Itten, aynı zamanda modern dönemin önde gelen renk teorisyenlerinden birisidir. Basit temellere dönmüş, parlak renkler ve zıt renkler aracılığıyla çok fazla estetik değer taşıyan eserler üretmiştir. Itten müfredatının önemli bir kısmı yapısal analizdir. Amaç, öğrencilerin çalışmaları inceleyerek, anlayarak, doğrusallık ve kompozisyonun değerini görerek, plastik unsurların kompozisyon değerlerini kavrayabilmek, ayrıca siyah ve beyazın dağılımına ve ilişkilerine hâkim olarak gözlem ve görsel algı yeteneğini geliştirmektir. (Bingöl, 1993: 8). Johannes Itten, şekilleri ve renkleri birbirleriyle ilişkilendirmiştir. Kırmızı renk kare sonsuz devinimi, sarı renk üçgen maddeyi, mavi renk ise daire düşünce olarak vurgulamak istemiştir. Öte yandan, Itten'in form teorisi daire, kare ve üçgen gibi temel geometrik formlara dayanmaktadır. Itten sıcak ve soğuk renkleri ilk adlandıran sanatçı olmuştur. Yedi farklı renk kontrastı oluşturmuş ve renkleri derinlemesine analiz etmiştir. Ayrıca renk üzerinden müzikal tonlarla bağlantı kurmuştur. Rengin kişilerin hislerini etkilediğini savunmuştur. Uzun yıllar rengin görsel, psikolojik ve estetik gizemlerini keşfetmek için çalışmıştır. Tasarımlarında kırmızı, sarı, mavi, siyah ve beyaz renkleri kullanmıştır. Renkleri duygularla ilişkilendirerek rengin insan duygusu üzerindeki etkisini inceleyen kişilerden birisi olmuştur. Renkle ilgili kullandığı sözde şöyle demiştir: "Renkler, farkında olsak da olmasak da bizi olumlu ya da olumsuz etkileyen kuvvetlerdir, parlak enerjilerdir" (Saçlıoğlu, 1988: 38). Itten'e göre, renkler hayatın pozitif yönlerini gölgeler ise karanlık ve negatif yönlerini temsil eder (Saçlıoğlu, 1988: 39). Itten, kendine özgü eğitim anlayışıyla diğer ustalardan ayrılmıştır. Itten, bauhaus'a gelmeden önce 1917 tarihinde Viyana'da özel bir okulda sanat eğitimi kuramını geliştirerek burada öğretim yapmıştır (Bingöl, 1993: 9). Doğal nesnelerin, malzemelerin ve sanatsal şaheserlerin analizlerini yapmıştır. Teorik konularla da ilgilenen Itten, form, renk ve kontrast gibi kavramlara odaklanmıştır. Öğrencilerine kendi tarzını öğretmek yerine kendi tarzını gösterecekleri etütler hazırlamıştır. Itten'in çalışmalarının bugün renk teorisinde önemli bir yeri vardır. Itten'e göre kırmızı ve yeşil birlikte kullanıldığında, gözlerde ve beyinde algısal dengeyi sağlamak için uyumlu renk görevi görürler. Bu açıdan uyumlu renkler tamamlayıcı renklerdir. Itten'e göre gri ve gri-siyah gibi uyumsuz renkler nötr bir etki sağlarken, sarsıcı ama estetik açıdan hoş bir görünüm oluşturabilir (Saçlıoğlu, 1988: 38). Itten, renklerin kişileri psikolojik ve ruhsal olarak etkilediğini düşünmüştür. Ona göre her rengin karakteristik bir özelliği vardır ve karşısındakini bu yolla etkilemesi kaçınılmazdır. (Hanan, 2004: 20).

Şekil 2. Johannes Itten, dikey-yatay, 1915

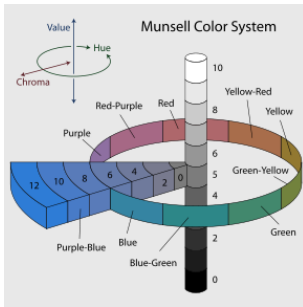
Şekil 3. Johannes Itten'in renk çemberi

Itten, Goethe, Schopenhauer, Runge ve Chevreul' un teorilerini inceleyip, kendi renk çemberlerini oluşturmuştur. Bauhaus'ta Feininger, Klee, Schemmler ve Kandinsky gibi sanatçılarla beraber çalışmıştır. Itten'e göre; renkte ustalaşmak isteyenler, her rengin diğer renklerle sonsuz kombinasyonlarını görmeli, hissetmeli ve deneyimlemelidir. Renk, nesneden bağımsız, ruhsal ifadeye mistik bir işleve sahip olmalıdır. Itten, 1919'da Weimar'daki bauhaus'a katılmıştır. Eğitimci kariyeri boyunca birçok teori geliştiren Itten, 1961'de renk üzerine yazılmış en önemli kitaplardan biri olarak kabul edilen "Renk Sanatı" adlı kitabını yayınlamıştır (Friedman, 2003). Itten renk estetiğine üç yoldan ulaşılabileceğini belirtmiştir. İzlenim (görsel), dışavurum (duygusal), konstrüksiyon (sembolik) Johannes Itten, renk kuramları (ders notlarından) (Bulut, s:8). Newton'un prizma ile renk teorisini öğrencilerine anlatırken: "...iki grupta topladığımız gökkuşağı renklerini kırmızı-turuncu-sarı ve mavi-yeşil ile birleştirdiğimiz zaman beyazı elde ederiz. Birleşimleri beyaz ışık sonucunu verir ve her iki renk tamamlayıcı renklerdir. Bunu ispatlamak için şöyle yapmaktayız. Prizmadan geçen renkten birini çıkartırsak; örneğin yeşili çıkarttığımızda, geriye kalan renkleri -kırmızı, turuncu, sarı, mavi, mor- birleştirdiğimizde sonuç kırmızıdır. Anlaşılabileceği üzere tamamlayıcı renkler doğada beyaz ışığı vermektedir. Her renk, diğer renklerin birleşiminin tamamlayıcı rengidir..." Itten, rengi yapısal, dışavurumcu ve izlenimci bir bakış açısıyla ele alarak şu açıklamayı yapmıştır. "Sembolizm, görsel açıklıktan ve duygusal güçten yoksun olursa sade bir şekilcilik olurdu. Sembolik gerçeklik ve duygusal güçten yoksun olan görsel izlenimci etkisi taklitçi bir natüralizm olurdu; yapısal sembolik içerikten veya görsel güçten yoksun bir duygusal etki ruhsal ifadenin yüzeyine hapsolmuş olurdu" Johannes Itten, renk kuramları (ders notlarından) (Bulut, s:8)

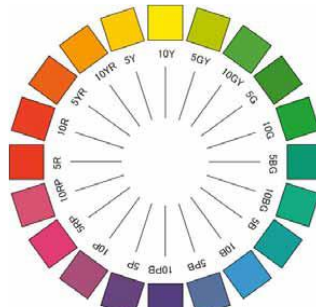
Albert Henry Munsell (1858-1918)

Amerikalı bir ressam ve renk teorisyeni olan Munsell Renklerin ölçümü ve sınıflandırılması konusunda çalışmalar yapmış ve çeşitli renk sistemlerinin geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. En önemli katkısı, 1905 yılında yayınladığı "Renk Atlası" adlı kitabıdır. Bu kitap, renkleri tanımlamak için kullanılan üç boyutlu sistem olan Munsell Renk Sistemini tanıtmaktadır. Munsell, ayrıca renklerle ilgili dersler vermiş ve renk teorisinin daha iyi anlaşılması için çeşitli grafik ve tablolar geliştirmiştir. Munsell'in renk çemberi, birçok endüstride renk tutarlılığının elde edilmesinde kullanılır. Özellikle baskı endüstrisi ve tekstil sektöründe renklerin doğru bir şekilde eşleştirilmesi önemlidir ve Munsell sistemi sayesinde bu işlem daha da kolaylaşır.

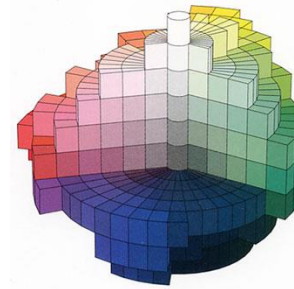
Sıcak ve soğukun dengesi ve renk doygunluğunun kontrastı, model resim çalışmasının temelini oluşturur. Bu yüzden gözümüze en yakın yer en saf renkle boyanmalıdır. Renkle üç boyutlu bir etki yaratmak için bir ressamın renk kontrastı teorisini anlaması gerekir. Bunlar; 1- Değer (açık-koyu) 2- Renk (dalga boyu: sarı, kırmızı, yeşil) 3- Doygunluk (rengin saflığı) olarak sıralanmıştır. Mekân, form ve ışık efektleri, bu zıtlık yöntemlerinin tümü kullanılarak veya tek tek kullanılarak elde edilebilir. Munsell, rengi doygunluk, hafiflik ve kroma olarak ayıran ilk kişi olduğu söylenebilir. Tabloları, geleceğin bilgisayar teknolojisinde belirli formatların oluşmasına yol açmıştır. (Çağlarca, 2018: 18).

Şekil 4. Munsell renk teorisi şeması

Şekil 5. Munsell renk diyaframı

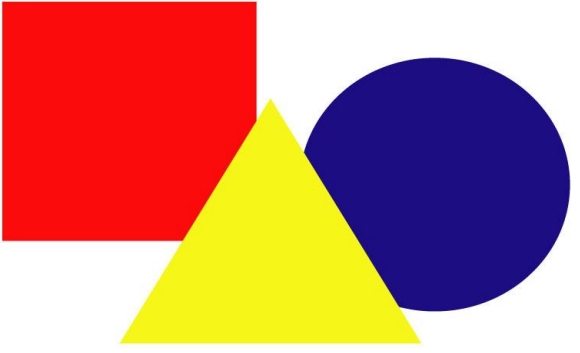
Şekil 6. Munsell renk teorisi üç boyutu

Munsell'in renk çemberi, üç boyutlu bir uzayda iç içe geçmiş üç renk boyutunu temsil etmektedir. Bunlar; ton (ışıklık/karanlık), doygunluk (renk zenginliği) ve renk tonu (rengin özgün tonu) olarak adlandırabiliriz. Bu sistem, renklerin doğal sıralamasını temsil eder ve bu sayede renkler arasındaki ilişkiler netleştirilir. Munsell, beş renkli bir renk cetveli geliştirmiştir. Bu renkler sırasıyla kırmızı, sarı, mavi, yeşil ve mor'dur. Bu renk çemberindeki iki renk arasında sarı-kırmızı, sarı-yeşil, turkuaz ve mavi-mor vardır. Bu renklerin her birinin aralığı, aynı rengin farklı tonları olarak daire üzerinde on eşit parçaya bölünmüştür. Munsell renk çarkında yan yana bulunan her renk uyumludur. Yeşil ve yeşilimsi sarı gibi ardışık renklerdir (Çağlarca, 2018: 18). Munsell renk çemberi, renk algısı ve teorisi konusunda insanların anlayışını derinleştirmiştir ve günümüzde renk teorisinde kullanılmaktadır.

Wassily Kandinsky (1866-1944)

Bauhaus ekolünün ünlü eğitimcilerinden ve ressamlarından olan Kandinsky, üç ana rengi geometrik şekillerle bağdaştırarak sarı rengi üçgenle, kırmızı rengi kareyle ve mavi rengi daireyle ilişkilendirip sembolize etmiştir.

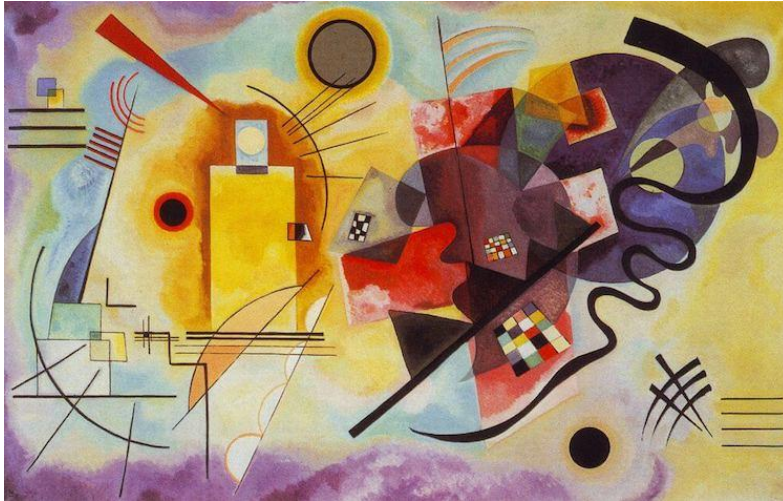
Keskin şekiller sıcak kabul edildiğinden, üçgenlere sarı renkle sembolleştirmiştir. Kandinsky'nin teorisine göre şekil ne kadar düzse o kadar sıcak, karşılık gelen şeklin açısı ne kadar keskinse o kadar soğuktur. Kenarları olmadığı için dairelerle mavi rengi eşleştirmiş ayrıca dairelerin köşeleri olmadığı için soğuk şekiller olarak sınıflandırmıştır. Dikdörtgenler ise üçgenler kadar köşeleri sivri değil, daireler kadar oval olmadığından kırmızı ile sınıflandırmıştır. Kandinsky için renk her zaman ayrılmaz bir unsur olmuştur. Eserlerinde forma değil renge öncelik tanımıştır. Kandinsky renkleri belli bir etkiye sahip olarak ayırmış ve onları sıcak, soğuk, açık ve koyu olarak sınıflandırmıştır. Renkleri belirli özellikler için adlandırmıştır. Kandinsky'ye göre kırmızı, mavi ve sarı arasında yer alır ve bu da kırmızı rengi sıcak bir renk yapmaktadır. Sarı sıcak bir renktir ve mavi soğuk bir renktir.

Şekil 7. Kandinsky'ye göre renk ve şeklin bağlantısı

Kandinsky, renklerin de belirli şekiller olabileceğini bu şekilde savunmaktadır. Sarı, dışa dönük olduğu için üçgendir. Mavi, içe dönük olduğu için bir çembeldir. Kırmızı yoğun ve dağınık olmadığı için karedir şeklinde savunmuştur (Kandinsky, a.g.e. 73)

Kandinsky, renk teorilerine en çok ilgilenen bauhaus hocası olarak tanınmaktadır. Psikolojik, fiziksel ve kimyasal etmenleri renklerin üzerindeki değerlerini araştırmıştır. Kandinsky'ye göre rengin tıp, psikoloji ve fizik gibi farklı bilim dallarında farklı anlamları vardır. Kandinsky renk ve biçim ilişkisini analitik resim ve renk teorisinde incelemiştir. Oluşturduğu kompozisyonlarında rengin fiziksel ve psikolojik yönlerini aktarmaya çalışmıştır. 1952 tarihli "Sanatta zihinsellik üzerine" adlı kitabında sanatsal teorilerini ve fikirlerini ortaya koymuştur. Müzik ve resim ilişkisinde renk ve formu araçlar olarak tanımlamıştır. Müziğin resim üzerinde etkisi olduğunu savunmuştur. Wassily Kandinsky'nin ünlü tablosu sarı-kırmızı-mavi hareketi işaret eden şekiller ve renklerle yapılan deneyleri betimlemektedir.

Şekil 8. Wassily Kandinsky, sarı-kırmızı-mavi, 1925

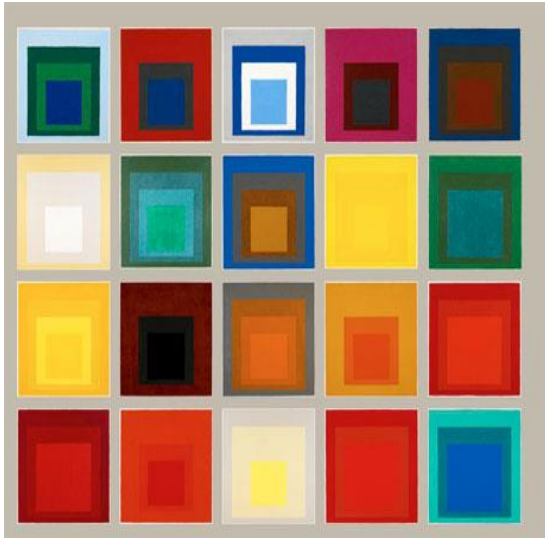
“Renk çemberleri ve açıklık dereceleri tonların sistematik dizilişini gösterir. Sarı ve mavi rengi en uç noktalara yerleştiren sanatçı, sarı rengin ışığa en yakın, mavinin ise karanlığı taşıyan renk olduğunu söylemiştir” (Turan, 2009: 48). Kandinsky renkler hakkında ki bu sözleriyle: renk klavyedir, gözler tuşlardır, ruh birçok tuşu olan bir piyanodur, sanatçı onu çalandır, ruh her tuşa titreyendir (Turan, 2009: 48). Rengin duygularını belirlemekteki rolünü ispatlamıştır.

Kandinsky, gözün renkler üzerinde dolaşmasının sonuçlarını ikiye ayırır. Birincisi salt fiziksel etki oluşur ve rengin güzelliğini hayranlıkla gözlemler. İkincisi rengin ruhsal etkisi sonucu da ruhsal bir titreşim oluşturmaktadır diye açıklar (Turan, 2009:48). Renk ve biçim arasında kaçınılmaz bir ilişki olduğunu söyleyen Kandinsky, rengin

biçimsel karşılıklarını bulmaya çalışmıştır. Ona göre rengin sıcak-soğuk olması ve açık-koyu olması biçimsel karşılıklarını sağlamaktadır. Sıcak rengin yatay bir hareketle seyirciye doğru gittiğini söylerken, soğuk rengin seyirciden uzaklaştığını ifade etmektedir. İki büyük karşıtlık olan siyah ve beyazın da seyirciye karşı veya doğru hareketi vardır ancak, dinamik olmadığını belirtmiştir. İki daireden birini maviye, diğerini sarıya boyayarak dikkatimizi verdiğimiz zaman, mavinin içe doğru sarının ise dışa doğru hareketi olduğunu fark edeceğimizi söylemektedir. Sarının beyaz ile karıştırılması sonucu donuk, durağan bir renk elde edilirken; sarıyı yeşil ile biraz soğutmak ona hareketini azaltan hastalıklı bir konum sağlamaktadır. Mavi ve sarının karışımı iki karşıt hareketi barındırdığı için tamamen durağan olan yeşili ortaya çıkarmaktadır. Siyah ve beyaz için de aynı durumun geçerli olduğu, gri rengin ise tamamen durağan bir renk olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Kandinsky, bauhaus'taki derslerinde bir kompozisyon teorisi geliştirmiştir. 1925'te temel sanat eğitimi dersleri vermeye ve renk seminerleri düzenlemeye başlamıştır. Öğrencileriyle birlikte renk ve biçim ilişkisi üzerine araştırma ve deneyler yapmıştır. Renk ve formun değerleri üzerinden geometrik şekilleri dönüştürmüştür (Lynton, 1999: 280). Renk, insanlık tarihi döneminde her kültürde kendini göstermiştir. "Korunma içgüdüsüyle başlayan renk kullanımı, açlığın giderilmesi için hayvanların avlanmasında, hastalığın giderilmesi için hastaların ruhsal olarak tedavilerinde, büyük kitlesel hareketlerin daha güçlü ve daha etkili olmasında, bireysel ve toplumsal ayrıcalıkların belirlenmesi için elbiselerde, bayraklarda ve dinsel simgelerde kullanılmıştır" (Kandinsky, a.g.e:1).

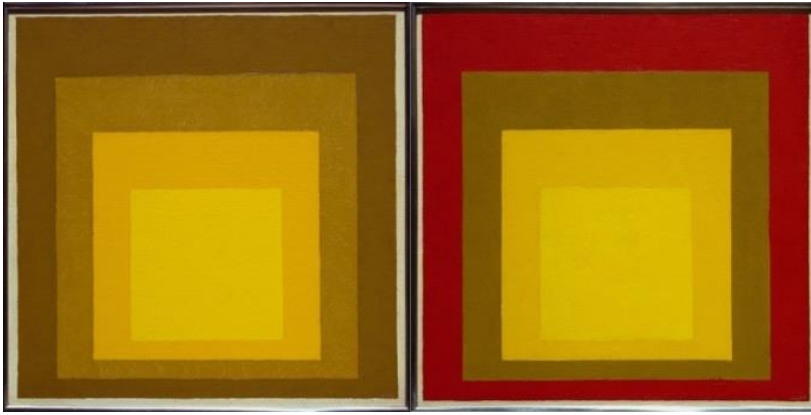
Joseph Albers (1888-1976)

Josef Albers, Alman asıllı Amerikalı bir sanatçı ve öğretmendir. Sanat tarihinde önemli bir figürdür ve modernist hareketin etkili bir üyesidir. Albers, özellikle renk araştırmaları ve geometrik soyutlamalarıyla tanınmaktadır. Albers, Bauhaus okulunda öğretmenlik yapmış ve burada öğrencilerine renk teorisi ve renkli materyallerin kullanımı hakkında eğitim vermiştir. Bauhaus okulu mezunu olan Amerikan sanatçı, aynı zamanda teorisyendir. Albers, geometrik soyutlama ve renkli çalışmalarıyla tanınmaktadır. Albers'in çalışmasını renklerin etkileşimini keşfeden duyuşal deneyler olarak tanımlayabiliriz. Albers'in çalışmaları, modern sanatın gelişiminde ve özellikle Minimalizm, Op Art ve Renkçilik gibi hareketlerin oluşturulmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur. Onun resimleri, genellikle kare ve dikdörtgen şekillerin olduğu soyut geometrik formları içermektedir. Renklerin kullanımı da Albers için önemli bir unsurdur ve renklerin birbirleriyle ilişkilerini incelemiştir. Joseph Albers, Itten'in öğrencisidir. Rengin değişken olduğunu söyleyerek, rengin çevresindeki veya yanındaki renge göre etkisinin değiştiğini iddia etmiştir.

Şekil 9. Albers'in renk teorisi şeması

"Renk biçime eşlik eden bir unsur değil, sanatsal çabanın asıl amacıdır" ressam renklerin karşılıklı etkileşimini "interaction of colours" adını verdiği kuramda temellendirmiştir; onun gözünde op art'tan farklı olarak rengin işlevi bu karşılıklı etkileşimle sınırlı kalmaz, rengin etkileşim esnasında kendi değerini de koruyabilmesi gerekir. Albers, "renk tıpkı insan gibi iki şekilde hareket eder" demiştir. Önce kendini gerçekleştirmeye çalışır, sonra da başkalarıyla ilişkiye girer. İnsan aynı anda hem birey hem de toplumun üyesi olabilmelidir" (Zaptcıoğlu, 2005: 111).

Şekil 10. Albers'in renk teorisine örnek

En ünlü eserleri, renk blokları ya da kutucukları içeren ve izleyiciyi renklerin birbirleriyle nasıl etkileşime girdiğini keşfederek düşünmeye teşvik eden "Homage to the Square" (Kareye Saygı) serisidir. Albers'in eserleri, Modern Sanat Müzesi, New York'ta, Ulusal Sanat Galerisi, Washington DC'de ve San Francisco Sanat Enstitüsü gibi dünyanın birçok önemli müzesinde yer almaktadır.

Paul Klee (1879-1940)

Paul Klee, İsviçreli bir sanatçıdır ve birçok farklı sanat akımında yer almıştır. Sanat anlayışıyla, onun en önemli özellikleri arasında şunlar yer almaktadır. Klee, sanatını içsel dünyasından beslenerek yaratmıştır. Kendini ifade etmek için bir araç olarak sanatı kullanmış ve kendine özgü bir dışavurumculuk tarzı oluşturmuştur. Klee, renk ve formun anlamlarını keşfeden bir sanatçı olarak bilinmektedir. Renk, yaşamın birçok yönünü ifade edebilecek bir araçtır ve Klee'nin yapıtlarında bu çok belirgindir. Klee, sembolizmi de sık sık kullanarak ifadesini daha da derinleştirmiştir. Sanatında insan, hayvan ve bitkilerin sembolik kullanımına sıkça rastlanmaktadır. Geometrik biçimlerin ise sanatında önemli olduğunu eserlerinden anlamaktayız. Daha önce var olmayan bir sanat anlayışı oluşturmak için bu biçimleri kullanarak, sanata yeni bir üslup getirmiştir.

Klee'nin sanat anlayışı, daha önce hiç denenmemiş birçok fikri birleştirmiş ve bunları bir arada kullanarak kişisel bir tarz yaratmayı başarmıştır. Paul Klee çizgi ve çizginin varyasyonları üzerine yaptığı araştırmalarla, anlatımsal, ilişki, denge, dengesizlik ve zıtlık fenomenleriyle oldukça iyi görsel ifadelerle ulaşmıştır. Klee'nin derslerinde öğrenciler doğa etütleri ve doğa yasaları ile uğraşmış, cisimlerde bulunan enerji, denge, yoğunluk, geometri, yüzeysel mekânsal uzay geometrik kompozisyonları ve konstrüksiyonları inceleyerek denemeler yapmıştır. Itten'in renk kuramından etkilenen Paul Klee bu kuram doğrultusunda fikirler geliştirerek eserler üretmiştir. Bilimsel olarak renk çalışmalarının örneklerini görmenin Klee ile mümkün olduğu düşünülebilir. Itten'in uyumlu renklerin tamamlayıcı olması düşüncesiyle ilgilenen Klee, rengi biçim olarak ele almıştır yani ona göre renklerin niteliksel ifade biçimi vardır ve bu doğrultuda üretimler yapılması gerektiği düşüncesindedir. Klee, geleneksel eğitim yapılan model çalışmasını kaldırarak, öğrencilere belirli bir formu aramak yerine bir form oluşturmayı öğretmeyi amaçlamıştır. Klee'nin öğrencileri Modüler Teori adlı zorunlu bir ders alırlar (Lynton, 1991: 159). Klee'nin eserleri genellikle farklı renkler ve geometrik şekiller içermektedir. Ayrıca, hayvanlar, insanlar ve doğayla ilgili imgeler de görülebilir. Sanatçının soyut resimleri, doğanın ve insan davranışlarının sembolik yorumlarını içerir ve bu yönüyle eserleri derin bir anlam taşır. Klee'nin sanatı soyuttan figüratif'e kadar çeşitlilik gösterir ve kişisel hayatı üzerindeki etkisi büyüktür. Sanat dünyasına yenilikler getirmesiyle övgü toplayan Klee, modern sanatın en etkili figürlerinden biridir. Kendine özgü renkleri, şekilleri ve sembolleri kullanarak düşsel ve fantastik dünyaları yansıtan resimler yapmıştır. Klee'nin resimleri insan figürleri, manzaraları ve soyut şekillerinden oluşmaktadır. Renk teorisine de ilgilenen Klee, renklerin uyumu ve karşıtlığı konusunda derin araştırmalar yapmıştır. Renklerin sembolik anlamlarını ve ruhsal etkilerini düşünen Klee, resimlerinde renkleri etkili bir şekilde kullanmıştır. Klee'nin bazı ünlü eserleri arasında "senfoni renkli", "aydınlanma", "çok hızlı kırmızı", "denizaltılar", "kehribar lisesi" ve "nüfus" bulunur.

Klee, öğrencilerine gerçek hayattan ve doğadan desenler çizmeyi öğretmiştir. Sanatçı, doğanın incelenmesini ve doğa yasalarını o kadar ele almıştır ki, nesnelerin enerjisi, dengesi ve yoğunluğu gibi değerlerin görsel temsilleriyle deneyler yapmıştır. Renk söylemi ile Goethe'nin ışık ve gölge teorisi paralelinde, renk teorisinin sanat eserleri üzerindeki yansımalarının somutlaşmış halini görebiliriz. Klee'ye göre renk, insanların evrenle birleştiği yerde ortaya çıkıyor ve evrendeki ruhsal etkilerini ortaya koyuyor (Yıldırım, 2009: 44). Klee, resimlerini geliştirdiği renk teorisine dayandırmıştır. Renkleri matematiksel olarak değil niteliksel olarak uygulamıştır. Klee, rengi müzikal çubuklara benzer bir şekilde, 3/4 süresi ve 4/4 süresi gibi kalıplarda kullanmıştır. Rengin esnek bir şekilde sıralı kullanımı veya niteliklerine göre tercih edilmesi, sanatçının, hayatında rengi sesli olarak kullandığı izlenimini

vermektedir. Klee'nin renk keşfi, modern sanat için çok önemlidir. Klee, optik ve yapısalcılığa dayalı olarak rengi keşfetmiştir (Başbuğ, 2019: 236). Klee, resimlerinde şeklin sembolik diline ve bunun müzikle bağlantısına çok önem vermesine rağmen, rengi hiçbir zaman arka planda tutmamıştır. Renk teorisini olmamıştır ama resim dilinde rengin önemini vurgulamıştır. Klee'nin renk teorisi spektral renklerden oluşuyor ve onlar ekvatora benzemektedir. Siyah ve beyaz noktalar kutupları oluşturur düzeydedir. Gri kısımlar beyaz, mavi, kırmızı, sarı ve siyahtan eşit uzaklıktadır. Renkler bu düzlemde sağa ve sola, öne ve arkaya yerleştirilmiştir. Siyahı kullanarak resme ritim ve hareket katmıştır. Bazı yerlerde siyah kullanmasaydı cansız ve ritmik bir alan olabilirdi. Resmin bazı noktalarında geceleri soğuk renkler hâkimken, diğer kısımlarında gündüz, parlak ve sıcak renkler hâkimdir (Başbuğ, 2019: 236).

Şekil 11: Paul Klee, Parnassum, 1932

Klee çizgi ile sarmal şeklinde ve zikzaklar şeklinde yapılan hareketin renklerle de oluşturulabileceğini göstermiştir. Hareket sadece sıcak-soğuk veya karşıt renklerle değil, aynı zamanda ton farklılıkları ile de sağlanmaktaydı. Ayrıca farklı renklerin veya zıt renklerin ton farklılıkları hareketin hızını oluşturmaktaydı. Klee notlarında sıcaktan soğuğa, açıktan koyuya hareketten söz eder. Bu harekette enerjisi yüksek renklerin ortaya çıkma amacı vardır. Yeşil rengi, su olarak, kırmızı rengi ateş olarak belirtir. Yeşilden kırmızıya yapılan hareketi “ısınma” olarak adlandırır. Paul Klee'nin dediği gibi “Sanat artık görüneni yansıtmaktan çok görünmeyeni görünür kılmaya” çalışmalıydı” (Zapcıoğlu, 2005: 25). Klee, modern sanatın temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. Akımlara olan bağlılığı sınırlıdır ve kendine özgü bir tarz geliştirmiştir. Eserleri günümüzde müzelerde, galerilerde ve özel koleksiyonlarda sergilenmeye devam etmektedir.

SONUÇ

Görüldüğü gibi bauhaus ekolü yaşamı boyunca rengi incelemiş ve rengin oluşumu ve tanımı ile ilgili pek çok kuram geliştirmiştir. Ancak gelişen renk kuramı, yalnızca sanat akımları ve ressamlar arasında renk kullanımında büyük farklılıklara neden olmakla kalmamış, fotoğraf, grafik, tekstil ve seramik gibi renkle ilgili birçok sanat ve endüstri alanını da etkilemiştir. Tarih boyunca renk ve ışık, sanatın her alanında birbirleriyle ilişki kurmuştur. Ressamların çalışmalarında renk teorisine göre oluşturulan kompozisyona ve ışığın yüzeyler arasında transferinin önemine vurgular yapılmıştır. Işık ve renkte psikolojik ifadelerin etkili olduğu anlaşılmıştır.

Johannes Itten, rengin sadece zihinsel bir ifade veya renk ifadesi olmadığını, rengin uyum kuralları göz önünde bulundurularak yapıldığını açıklamıştır. Çalışma kapsamında verilen örneklerle birleştirilerek renk uyumu, sıcak renk uyumu ve soğuk renk uyumu gibi renklerin uyum kanunları dikkate alınarak üretilen çalışmalar görülmüştür. Biçimsel olarak renkle ilgilenen soyut dışavurumcu ressam Wasily Kandinsky, rengi hem zihinsel hem de biçimsel olarak incelemiş ve müzikle ilişkilendirmiştir. Kandinsky, renkleri müzikle ilişkilendirerek, her rengin farklı bir enstrümanın sesine karşılık geldiğini teorileştirmiştir. Kandinsky'ye göre müziğin ifade ettiği ve hissettiği duygular, farklı bir ruh halinde dinlendiğinde tamamen farklı duygular uyandırmaktadır. Bu bağlamda düşünelim bir parça üzerindeki renklerin uyumunu incelediğimizde ruh haline göre farklı duygular uyandırabilmektedir. Resimdeki renklere baktığımızda rengin psikolojik işlevine ve anlamına göre resme çeşitli anlamlar verebiliriz. Kandinsky'den sonra bir başka soyut ressam olan Klee, eserini rengin biçimle birlikte değiştiği fikrine dayandırmıştır. Ahenkli yapıya göre farklı renkleri bir arada kullanmanın yanı sıra biçim ve duyumsallıkta tek renk ilişkileri olan eserler de üretmiştir. Bir diğer sanatçı Joseph Albers ise tek renkli renk uyumlarından yararlanarak bir rengi alır ve bu rengin her tonunu yakalayarak eserlerini oluşturmuştur. Bilimsel renk çalışmalarının resim sanatına etkisi analiz edildiğinden tarihin akışına uygun ve etkin kompozisyonlar bu çalışmanın konusu olmuştur. Albers, rengi yüzeyde daha homojen kullanırken, Klee rengi biçimsel ve geometrik olarak ele aldığı saptanmıştır.

KAYNAKÇA

Artun A. ve Aliçavuşoğlu E. (2009). “*Bauhaus: modernleşmenin tasarımı, Türkiye’de mimarlık, sanat, tasarım eğitimi ve bauhaus*”, (1.baskı), iletişim yayınları, sanat hayat dizisi S:16.

Bektaş, D. (1991). “*Çağdaş grafik tasarımının gelişimi*”. Yapı kredi yayınları.

Bingöl, Y. (1993). “*Bauhaus ve endüstriyel gelişmenin sanat eğitimine etkileri*” Hacettepe üniversitesi güzel sanatlar fakültesi sempozyumu, 20-23 Mayıs, Ankara: Hacettepe üniversitesi yayınları.

Bulat M. Bulat S ve Aydın B. (2014). “*Bauhause tasarım okulu*” Atatürk üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi 18 (1): 105-120 120.

Çağlarca, S. (2018). “*Renk armoni ve kuralları*”. (5. Baskı). İnkılap kitabevi

Coşkun N. (2006). “*Resim sanatında renk-öz bağlantıları*”, [Sanatta yeterlilik tezi], Anadolu üniversitesi güzel sanatlar enstitüsü

Dilek Z. (2005). Krausse, Anna Carola “*Rönesanstan günümüze resim sanatının öyküsü*”. S:111 literatür yayıncılık,

Erkmen, N. (2009). “*Bauhaus ve Marmara üniversitesi güzel sanatlar fakültesi*”. Bauhaus: modernleşmenin tasarımı, iletişim yayınları.

Hanan, A. (2004). “*Color match for home interiors: color therapy workbook for the home*”, S:20.

Johannes İ. Renk kuramları (ders notlarından) çeviren: Gören Bulut s:8

Klee P. (2010). “*Ders notları ve yazılar*” (Ö. Uluer emre Çev.) hayalbaz kitap 6, sanat kuramları 16, (1. Baskı).

Küçüköner M. (1998). “*Renk ve imge*”, [yüksek lisan tezi], Erzurum, Atatürk üniversitesi sosyal bilimler fakültesi

Kandinsky, V. (2009). “*Sanatta zihinsellik üzerine*”, (T. Tefvik Çev.) hayalbaz kitap 4, sanat kuramları: (1. Baskı), S:48

Keser N. (2009). “*Krausse, Anna Carola, Rönesans’tan günümüze resim sanatının öyküsü*” sanat sözlüğü, (2. Baskı). Ütopya yayınları.

Lynton, N. (1982). Modern sanatın öyküsü.

Tanyeli U. (2002). “*Modern mimarlığın öncüleri-Walter gropius ve Bauhaus*” Boyut Yayın Grubu.

Tunalı İ. (2009). “*Tasarım felsefesi tasarım modelleri ve endüstri tasarımı*”, Yem Yayın. S:73

Turani A. (2007). “*Sanat terimleri sözlüğü*” (12. Baskı). Remzi kitabevi,

Yıldırım C. (2009). “*Başlangıcından izlenimciliğe kadar resimde rengin simgesel kullanımı*”İstanbul mimar sinan güzel sanatlar üniversitesi

Wölfflin H. (1990). “*Sanat tarihinin temel kavramları*” (Ö. Hayrullah Çev.), (3. Baskı), Remzi kitabevi

Elektronik kaynaklar:

Soytürk V. (2020). *Renk ve forma yeni bir soluk: Johannes Itten*

<https://www.gzt.com/arkitekt/renk-ve-forma-yeni-bir-soluk-johannes-itten-3564254>

Erişim tarihi: 28 Aralık 2022

Holdsworth A. (2005). *Basic color theory*,

<https://docplayer.net/22047559-Basic-color-theory-2005.html>

Erişim tarihi: 28 Aralık 2022,

Johannes I, *Art and color*

<https://hobbydocbox.com/Photography/103501674-Johannes-itten-from-the-art-of-color.html>

Erişim tarihi: 8 Kasım 2022,

URL-1: Herbert Bayer, Bauhaus sergisi için afiş tasarımı,1923

<https://www.bauhauskooperation.com/knowledge/the-bauhaus/works/graphic-printshop/poster-for-the-1923-bauhaus-exhibition-in-weimar/>

URL-2: Johannes Itten, dikey-yatay, 1915

<https://www.theartstory.org/artist/itten-johannes/> Erişim tarihi: 10 Aralık 2022

URL-3: Johannes Itten'in renk çemberi

<https://www.theartstory.org/artist/itten-johannes/> Erişim tarihi: 3 Kasım 2022

URL-4: Munsell renk teorisi şeması

<https://tr.fusedlearning.com/understanding-munsell-color-system> Erişim tarihi:23 Aralık 2022

URL-5: Munsell renk diagramı

<https://tr.fusedlearning.com/understanding-munsell-color-system> Erişim tarihi: 2 Kasım 2022

URL-6: Munsell renk teorisi üç boyutu

<https://tr.fusedlearning.com/understanding-munsell-color-system> Erişim tarihi: 2 Kasım 2022

URL-7: Kandinsky'ye göre renk ve şeklin bağlantısı

Erişim tarihi: 8 Kasım 2022

URL-8: Wassily Kandinsky, sarı-kırmızı-mavi, 1925

<https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-k/kandinsky-wassily/wassily-kandinsky-11278/> Erişim tarihi: 8 Kasım 2022

URL-9: Albers'in renk teorisi şeması

<https://medium.com/@tawhidulalam/learning-to-see-colors-the-albers-way-ed1bea8e35a> Erişim tarihi: 18 Aralık 2022

URL-10: Albers'in renk teorisine örnek

<https://medium.com/@tawhidulalam/learning-to-see-colors-the-albers-way-ed1bea8e35a>

Erişim tarihi: 18 Kasım 2022

URL-11: Paul Klee, Parnassum, 1932

<https://www.paulklee.net/ad-parnassum.jsp>

Erişim tarihi: 18 Kasım 2022